

ANDREJ KABOŠ A ERVÍN POLÁK. ODVOLANÍ VEDOUcí TAJEMNÍCI KV KSS BRATISLAVA V KONTEXTU HLEDÁNÍ „VNITŘNÍCH ZRÁDCŮ“ POČÁTKEM 50. LET 20. STOLETÍ

MONIKA KABEŠOVÁ

KABEŠOVÁ, Monika. Andrej Kaboš and Ervín Polák. Dismissal of the Chief Secretaries of the Regional Committee of the Communist Party of Slovakia, Bratislava in the Context of the Search for “Internal Traitors” at the Beginning of the 1950s. *Historický časopis*, 2021, 69, 2, pp. 317–344, Bratislava.

The study is directed towards the regional party purges within the CC CPS Bratislava in the period 1949–1951, and their connection with the campaign known as “searching for the internal traitors”, then occurring within the Communist Party of Czechoslovakia. They included the dismissal of the two leading secretaries of the CC CPS in Bratislava: Andrej Kaboš and Ervín Polák. The study is not devoted only to the circumstances of their dismissal, but also to their previous lives and professional careers, which had a lot of influence on the accusations against them. Space is also given to the period after their arrest, conviction and later rehabilitation. The study also provides comparison with the Czech environment.

Key words: Communist Party of Slovakia. Bratislava. Party Purges. 1950s.
DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.2.6>

Úvod¹

Tato studie se věnuje tématu stranických čistek v regionálních orgánech KSČ v období tzv. stalinismu. Jedná se o téma v současné české historiografii frekventované, ale stále ještě badatelsky nevyčerpané. Základní historické práce, věnující se stranickým čistkám v obecné rovině, jsou knihy od Karla Kaplana² a Pavla Palečka³ či od Jiřího Pernese.⁴ V současné době se této problematice vě-

1 Tato studie je výstupem Specifického výzkumu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové SV2019_2117 s názvem *Stranické čistky v KV KSS Bratislava v letech 1949–1953 a jejich možné souvislosti s českým prostředím*.

2 KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 89. ISBN 80-204-0269-1.

3 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barister&Princípal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

4 PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno:

nuje také mladší generace historiků, kteří se snaží pohlížet na regionální stranické čistky v širším kontextu. Nejnovější publikací je kniha od autorského kolektivu z Ústavu pro studium totalitních režimů Matěj Bílý – Marián Lóži – Jakub Šlouf s názvem *Nervová vlákna diktatury*,⁵ zabývající se obdobím let 1945–1956 ve čtyřech krajích Československa.

Snaha hledat „vnitřní zrádce“ uvnitř KSČ se rozhořela již v roce 1949 a vrcholila v regionech mezi lety 1950–1951. Zasáhla nejprve karlovarský⁶ a olomoucký kraj,⁷ kde se dotkla několika stranických funkcionářů. Lokální stranické čistky v těchto dvou československých krajích se staly určitými „modelovými případy“, o kterých ÚV KSČ vytvořil rezoluce, zaslané na všechny krajské výbory v Československu. Měly být výstrahou, varující před tím, že by se stejní „zrádci“ či místní „diktátoři“ mohli nalézat i v jiných okresech či krajích. Ani jeden z těchto případů však nepřesáhl rámec daného kraje.⁸ Eskalaci celé situace přineslo až zatčení vedoucího tajemníka KV KSČ Brno Otto Šlinga⁹ na podzim roku 1950 a vedoucí organizačního oddělení Marie Švermové,¹⁰ v té době zá-

Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 72 – 79. ISBN 978-80-7325-154-3.

- 5 BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub. *Nervová vlákna diktatury: Regionální elity a komunikace uvnitř KSČ v letech 1945–1956*. Praha: Univerzita Karlova; Nakladatelství Karolinum: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019. ISBN 978-80-246-4333-5.
- 6 Tzv. karlovarský případ byl první větší lokální stranickou čistkou, na základě které byl bezpečnostní tajemník KV KSČ Karlovy Vary Antonín Tannenbaum spolu s několika dalšími funkcionáři nařčen z diktátorských metod a následně zatčen a vyšetřován. Srov. Národní archiv Praha (dále NA), fond 1261/0/3 – Předsednictvo ÚV KSČ 1945–1954 (dále f. 1261/0/3), sv. 11, a. j. 175, zápis č. 22 z rozšířené schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 2. května 1949, zpráva o poměrech v krajské organizaci KSČ v Karlových Varech; BÍLÝ – LÓŽI – ŠLOUF, ref. 5, s. 150.
- 7 Tzv. olomoucký případ zasáhl osobu vedoucího tajemníka KV KSČ Olomouc Josefa Stavinohu, který byl stejně jako A. Tannenbaum označen za diktátora a mimo to také obviněn ze spolupráce s gestapem za druhé světové války. Jeho vyšetřování vedlo k odsouzení na 18 let vězení. Srov. MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie. Každodennost diktatury na příkladu Šumperska a Zábřezska v letech 1945–1960*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 89. ISBN 978-80-87912-34-8.
- 8 KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999, s. 190. ISBN 80-7239-024-4.
- 9 KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů; Brno: Conditio humana, 2014, s. 159 – 178. ISBN 978-80-905323-1-1; SLABOTÍNSKÝ, Radek. Otto Šling – pokus o politický portrét komunistické funkcionáře. In *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. IV*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Praha: Dokořán, s. 177 – 198. ISBN 978-80-7285-142-3; PERNES, Jiří. Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945–1960). In *Soudobé dějiny*, 2007, roč. 11. č. 3, s. 45 – 60. ISSN 1210-7050.
- 10 O Marii Švermové (1902–1992) více srov. PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*.

stupkyně generálního tajemníka ÚV KSČ. Rezoluce o „případu Otto Šlinga“ se na zasedání předsednictev krajských výborů dostala v listopadu 1950. Ve velké většině z nich následovaly na těchto schůzích ostré diskuze a docházelo ze strany krajských funkcionářů k obviňování některých členů stranických orgánů z „diktátorských metod“ a nepřátelství ke straně, potažmo k lidově demokratickému systému.¹¹ K propojení případu Otto Šlinga s jinými krajskými tajemníky došlo v Plzni, Ostravě, Ústí nad Labem a Bratislavě. Postupně tak vznikala skupina poměrně významných krajských komunistických funkcionářů, kteří byli zařazeni do tzv. procesu s krajskými tajemníky.¹² Do čela tohoto procesu byla postavena jako hlavní obžalovaná Marie Švermová. Spolu s ní byli odsouzeni také krajské tajemníky Hanuš Lomský (Plzeň), Vítězslav Fuchs (Ostrava), Mikuláš Landa (Ústí nad Labem), a Ervín Polák (Bratislava). Do procesu byl zahrnut také zástupce vedoucího kádrového oddělení ÚV KSČ Bedřich Hájek a později členka komise stranické kontroly Jarmila Taussigová.¹³ Prozatím jsou badatelsky zpracovány informace o třech vedoucích krajských tajemnicích a okolnostech jejich odvolání a zatčení – ústeckém Mikuláši Landovi,¹⁴ plzeňském Hanuši Lomskému¹⁵ a ostravském Vítězslavu Fuchsovi (Ostrava).¹⁶ Jediný vedoucí krajský tajemník, o kterém toho nebylo mnoho napsáno v souvislosti s procesem stranických čistek, je Ervín Polák. Věnuje se mu pouze životopisný medailonek, na

Praha: Brána, 2006, s. 74 – 104. ISBN 80-7243-284-2; ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-33-6.

- 11 LÓŽI, Marián. Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950–jaro 1951). In *Securitas Imperii*, Praha 2018, sv. 32/1, s. 222 – 239. ISSN 1804-1612.
- 12 Otto Šling byl nakonec odsouzen v procesu s Rudolfem Slánským.
- 13 KAPLAN, Karel. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002. ISBN 80-902885-8; PERNES, ref. 10.
- 14 Zřejmě odvolán 5. prosince 1950. Srov. HRADECKÝ, Tomáš. Hodnocení činnosti krajského tajemníka KSČ Mikuláše Landy pohledem regionálních politických složek z doby před procesem. In HORÁK, Pavel – HRADECKÝ, Tomáš a kol. *České, slovenské a československé dějiny 20. století VIII*. Ústí nad Orlicí: Ořtis, 2013, s. 343 – 354. ISBN 978-80-7405-324-5; TÝŽ. „Nejpokrokovější kraj v Československu“ Krajský národní výbor Ústeckého kraje v letech 1949–1960. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017 s. 71 – 80. ISBN 978-80-7422-624-3; LÓŽI, Marián. *Dynamika vnitrostranického teroru na lokální úrovni v době pozdního stalinismu*. Diplomová práce. Praha: ÚHSD FF UK, 2014, s. 83 – 87.
- 15 ŠLOUF, Jakub. *Spríznění měnou. Genealogie plzeňské revolvy 1. června 1953*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-585-8; BÍLÝ – LÓŽI – ŠLOUF, ref. 5.
- 16 V lednu 1951 pozván do Prahy, kde byl zatčen. Srov. HEMZA, Tomáš. Ve jménu boje proti „diktátorům“, „spiklencům“ a „zrádcům“. In *Soudobé dějiny*, 1–2/2017, s. 127 – 163. ISSN 1210-7050.

cházející se v biografickém slovníku¹⁷ představitelů ministerstva vnitra. Jedním z cílů této studie je zjištění okolností jeho odvolání. Mimo to je také badatelským záměrem komparace českého prostředí v období lokálních stranických čistek se slovenskou realitou,¹⁸ v tomto případě zastoupenou KV KSS Bratislava.

Nástup Andrej Kaboše¹⁹ (1912–2000) do čela Bratislavského kraje

V počínajícím období lokálních stranických čistek stál v čele bratislavského kraje vedoucí tajemník KV KSČ Andrej Kaboš. Narodil se 25. srpna 1912 v Pětikostelí (Pécs) v Maďarsku v židovské rodině. Rodina se však brzy přestěhovala a žila v Košiciach, kde jeho otec Hugo Kaboš vybudoval stavební firmu²⁰ a matka se věnovala lékařské profesi.²¹ Kaboš studoval reálku v Košicích, kterou absolvoval v roce 1929. Při studiích na SŠ se stal členem sionistického hnutí Hašomer Hacair²² (do roku 1931). Za dalšími studii se rozhodl odejít do Prahy na VŠ technickou. Zde se stal funkcionářem a později vedoucím Komunistické studentské frakce (Kostufra).²³ V roce 1932 vstoupil do KSČ a také do studentské organizace s názvem Jednota nemajetných a pokrokových studentů, ve které setrval tři roky, během kterých se stal jejím tajemníkem. V průběhu studií na vysoké škole v Praze se také často navracel za otcem do Košic, kde byl aktivním členem čs. Komsomolu²⁴ – v roce 1934 byl pro svou činnost zatčen a tři měsíce

-
- 17 BÁRTA, Milan a kol. *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 147. ISBN 978-80-87211-25-0.
 - 18 O politických procesech na Slovensku na konci 50. let 20. století: PEŠEK, Jan. Vlna politických procesů na Slovensku koncem 50. roků. In *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Brno: Prius, 2003, s. 170 – 191. ISBN 80-7285-053-9.
 - 19 Někdy uváděn také jako Ondřej Kaboš či Andrej Káboš.
 - 20 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise pro prošetření politických procesů – komise I (dále jen komise I, II nebo III – Barnabítky), Sv. 36, a.j. 899, Zpráva generálního prokurátora o prošetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše, s. 17.
 - 21 Matka Františka Krausová zemřela v roce 1929 a otec za 2. světové války v koncentračním táboře. E. Polák měl také sestru, která zemřela v roce 1938. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, Komise II., sv. 7, a.j. 109, s. 4.
 - 22 Ha-šomer ha-ca'ir (Mladý strážce) byla sionistická skautská organizace. Dostupné online: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/ha-shomer-ha-x1e92-a-x0027-ir> [cit. 2020-02-21]
 - 23 Kostrufra byla stranická organizace sdružující vysokoškolské studenty. Založena byla v Praze a mezi její vedoucí osobnosti patřil Eugen Löbl či Eduard Goldstücker. Po jejím vzoru byla poté založena organizace se stejným názvem také v Bratislavě. Zde ji založil Gustav Husák spolu s Eduardem Frišem a Jánem Púllem. Srov. MACHÁČEK, Michal. *Gustav Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 74. ISBN 978-80-7429-388-7.
 - 24 Komsomol neboli Komunistický svaz mládeže. Byl původně organizací sovětské bolševické strany, jejíž název byl odvozován z ruského názvu Komunističeskij Sojuz Moloděži. Odnož této organizace vznikla v Československu v r. 1922.

držen ve vazbě.²⁵ V následujícím roce dokončil studia a stal se stavebním inženýrem. Kvůli tomu musel předat vedení v Kostufře jiné osobě a jeho nástupcem se stal Eduard Goldstücker.²⁶ Poté byl stranou vyzván k návratu na Slovensko, kde zůstal činným v Komsomolu a mezi lety 1935–1937 byl tajemníkem této organizace v Bratislavě. V roce 1937 nastoupil povinnou vojenskou službu u 3. ženijního pluku v Komárně²⁷ a po jejím absolvování se navrátil ke své profesi a živil se jako stavební asistent.

Po obsazení Československa chtěl emigrovat do britského exilu přes Polsko. V polských Katovicích jej však již zastihla válka, a tak se rozhodl napomáhat zde lidem s ilegálními přechody přes hranice do SSSR.²⁸ Když bylo v září 1939 obsazeno také Polsko získal statut politického emigranta,²⁹ přešel do Rovna na Ukrajině (SSSR),³⁰ kde byl zatčen a musel pracovat jako stavbyvedoucí v sovchoze „Proletkultura“. Zde byl v roce 1941 vyhledán sovětskými zpravodajskými orgány a vybrán pro absolvování zpravodajského kurzu. Za tímto účelem byl poslán do Stalingradu a později do Moskvy. Po dokončení výcviku měl být 10. srpna 1941 spolu s jiným parašutistou Jozefem Novákem shozen nad Slovenskem. Navigátor se však dopustil chyby, kvůli které byli vysazeni nad Generálním gouvernementem³¹ u Wloszcowa.³² Druhému parašutistovi se, zřejmě

25 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, Sv. 36, a.j. 899, Zpráva generálního prokurátora o prošetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše, s. 17.

26 GOLDSTÜCKER, Eduard. *Vzpomínky 1913–1945*. Praha: G plus G, 2003, s. 78. ISBN 80-86103-63-3.

27 ŠOLC, Jiří. *Za frontou na východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941–1945)*. Cheb: Svět křídel, 2003, s. 222. ISBN 80-85280-93-0.

28 V Polsku byl členem „Ústředního výboru“ ilegální KSČ spolu s Antonínem Zmrhalem, Rudolfem Hájkem, Josefem Jonášem, Vilémem Novým a Josefem Altrichterem. Srov. BORÁK, Mečislav. Odras propagandy Kominterny v ilegálním tisku ostravských komunistů na počátku II. světové války (1939–1941). In *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VIII. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Praha: Dokořán, 2011, s. 6. ISBN 978-80-7285-152-2.

29 Díky Mezinárodní organizaci pro pomoc uprchlíkům. Srov. ŠOLC, ref. 27, s. 223.

30 V Rovně uzavřel formální sňatek s Malvínou Friedmannovou, zdravotní sestřičkou, která si jej vzala, aby získala statut politického uprchlíka. Poté pracovala v nemocnicích a na začátku roku 1942 v Buzuluku vstoupila do československých jednotek. Účastnila se nasazení u Sokolova a dalších bojů, během kterých se seznámila s Kurtem Fantou, za kterého se po rozvodu s Andrejem Kabošem vdala. Dostupné online: https://www.lidovky.cz/lide/kalendar-hrdinu-zachranovala-zivoty-pod-palbou.A170305_162100_lide_ele [cit. 2020-02-21]; LÁNÍK, Jaroslav. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Praha: Avis, 2005, s. 69. ISBN 80-7278-233-9.

31 Generální gouvernement byl správní jednotkou, která byla vytvořena v říjnu 1939 A. Hitlerem po obsazení Polska. Do čela tohoto území byl postaven generální guvernér, kterým byl Hans Frank. Zanikl dobytím Krakova Rudou armádou v lednu 1945.

32 ŠOLC, Jiří. *Padáky nad Slovenskem, 2. československá samostatná paradesantní brigáda*

z technických důvodů, neotevřel padák a jeho mrtvé tělo bylo nalezeno uprostřed polí. Andreji Kabošovi se podařilo uprchnout do okolí Liptovského Mikuláše, kde od 20. srpna působil v ilegality pod krycím jménem Andrej Keller až do 10. prosince 1942,³³ kdy byl zatčen a uvězněn na ÚŠB³⁴ v Bratislavě.³⁵ Následně byl odsouzen k trestu odnětí svobody na pět let. Dne 25. srpna 1944 se mu ale podařilo utéct z Bratislavy do Prešova, kde pokračoval v ilegální činnosti – dne 2. září nabídl pomoc SNR³⁶ v období Slovenského národního povstání. Takto o jeho činnosti na konci války psal Eduard Goldstücker: „*na východě Slovenska organizuje hnutí odporu, nakonec se vydává za zmocněnce nacistické organizace Todt a přežívá válku*“.³⁷

Po osvobození Prešova v roce 1945 se stal tajemníkem oblastního sekretariátu. V září téhož roku byl prošetřován komisí pro svou činnost za okupace a byla mu udělena stranická důtka. I přes to byl Slovenskou národní radou jmenován členem komise pro pomoc válkou poškozeným částem východního Slovenska – stal se zmocněncem pro výstavbu východního Slovenska. Díky těmto zkušenostem se později stal také instruktorem ÚV KSS pro východoslovenské oblasti. V roce 1947 se oženil s Editou Wenderovou. Za třetí republiky zastával funkci předsedy KV KSS v Košicích a v květnových volbách do Slovenské národní rady roku 1948 byl zvolen jejím poslancem.³⁸ Když 1. ledna 1949 vešel v platnost zákon o krajském zřízení³⁹ a v Československu vznikly nové územní jednotky – kraje,⁴⁰ stal se A. Kaboš vedoucím tajemníkem KV KSS Bratislava.⁴¹

v SSSR. Praha: Ares: Corona, 1997, s. 63. ISBN 80-86116-09-3; TÝŽ. *Ve službách prezidenta. Generál František Moravec ve světle archivních dokumentů*. Praha: Vyšehrad, 1994, s. 266. ISBN 80-7021-115-6; SVOBODA, Ludvík. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009, s. 180. ISBN 978-80-7360-878-1;

- 33 V archivních materiálech je zřejmě mylně uvedeno, že byl shozen na Slovensko roku 1942 a téhož roku byl zatčen. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, Sv. 36, a. j. 899, Zpráva generálního prokurátora o prošetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše, s. 18.
- 34 Ústředňa štátnej bezpečnosti.
- 35 Jeho působení bylo odhaleno za spolupráce s brněnským gestapem, kterému jej měli prozradit dva kolaborující parašutisté. Srov. ŠOLC, ref. 27, s. 223; RICHTER, Karel. *Přes krvavé řeky. Čs. východní odboj bez cenzury a legend*. Brno: Jota, 2017. ISBN 978-80-7565-182-2; TÝŽ. *... a v zádech měli smrt*. Praha: Naše vojsko, 2008, s. 101. ISBN 978-80-206-0986-1.
- 36 Slovenská národná rada.
- 37 GOLDSTÜCKER, ref. 26, s. 79.
- 38 Dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/1948snr/stenprot/001schuz/s001001.htm> [cit. 2020-02-21]
- 39 Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.
- 40 Třináct krajů na českém území a šest na Slovensku. Na Slovensku to byly kraj Bratislavský, Nitriansky, Banskobystrický, Žilinský, Košický a Prešovský.
- 41 NA Praha, f. 1261/0/3, sv. 11, a. j. 175, Návrh na krajské politické tajemníky KSČ, s. 3.

Situace v KV KSS Bratislava v roce 1949

V první polovině roku 1949 stranické vedení KSC zahájilo kampaň v souvislosti s hledáním „vnitřních zrádců“, která odstartovala v Karlových Varech. Ve většině KV KSC v Čechách už tento případ podnítil vzájemné osočování funkcionářů z údajného „diktátorství“ nebo minimálně posloužil jako námět k dlouhým diskuzím na schůzích předsednictev.⁴² V zápisech ze schůzí krajského výboru KSS v Bratislavě se ale nenachází žádná zmínka o tom, že by zde byl karlovarský případ projednáván či o něm byla členům předsednictva předložena rezoluce. O tomto případu je možné dozvědět se pouze z jednoho z pozdějších zápisů z konce roku 1950, kdy jedna členka sekretariátu KV⁴³ při projednávání případu Otto Šlinga poznamenala, že se podle jejího názoru případ karlovarský i olomoucký projednaly příliš povrchně.⁴⁴ Na schůzi předsednictva tedy situaci v Karlových Varech museli projednávat, diskuze se ale nedostala do zápisu ze schůze. I v Bratislavě však postupně „kampaň“ cílená na hledání „zrádců“ postupně sílila, což bylo znatelné hlavně na konferenci kádrovníků⁴⁵ konané na konci září 1949 v Bratislavě. Té se účastnili také zástupci krajských výborů a ÚV KSC z Prahy. Mimo jiné tu zaznělo: „*dnes sa budeme zaoberať problémami ostrážitosti strany proti nepriateľským živlom, ktoré budú vnikli do strany, alebo budú sa pokúšať vniknúť do strany priamo alebo nepriamo. Vychádzať budeme hlavne z prípadu Rajkovho procesu, ktorý nie je len procesom významným pre Maďarsko, ale má ďalekosiahly medzinárodný význam*“.⁴⁶ Hlavním cílem tak měla být pro nejbliž-

42 Srov. např. HEMZA, ref. 16, s. 132; MRŇKA, ref. 7, s. 89 – 90; BÍLÝ – LÓŽI – ŠLOUF, ref. 5, s. 150 – 151; KABEŠOVÁ, Monika. „Zbavení škůdců, pevně semknuti kolem ÚV a s Gottwalda, s vědomím síly strany rychleji vpřed k socialismu.“ Čistky v KV KSC Pardubice v letech 1949–1951. In KABEŠOVÁ, Monika – BEKERA, Matěj – PARCHANSKÁ, Pavlína a kol. *České, slovenské a československé dějiny 20. století XIV*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2020, s. 89 – 106. ISBN 978-80-7435-792-3.

43 Jolana Hercková-Durná, narozena 21. 9. 1924. Do KSC vstoupila r. 1945. Původním povoláním úřednice a ošetrovatelka. V roce 1948 absolvovala čtyřměsíční ÚPŠ a poté byla přijata do krajského výboru. Zde z počátku pracovala jako vedoucí referentka pro práci mezi ženami. Po odvolání Emila Wetzlera z pozice vedoucího organizačního oddělení KV KSS jej nahradila v této funkci. Po absolvování ÚPŠ v roce 1951 zástupkyní vedoucího tajemníka Augustína Michaličky.

44 Slovenský národný archív v Bratislave (dále SNA BA), f. KV KSS Bratislava – předsednictvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 29, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 28. 10. 1950.

45 Pracovníků kádrových oddělení.

46 Stranické čistky v Československu byly v podstatě odezvou na tzv. Rajkův proces v Maďarsku, ve kterém byl odsouzen maďarský ministr zahraniční Lászlo Rajk (trest smrti) s dalšími sedmi komunistickými funkcionáři na základě obvinění, že je „titoistou, zrádcem a špiónem“. Poté následovalo v ostatních zemích Sovětského svazu „hon na vlastního Rajka“, tedy na „zrádce ve vlastních řadách“. Proces s Lászlo Rajkem byl velmi často využíván komu-

ší měsíce zvýšená „bdělost“ a především důslednější prověřování funkcionářů, zaměřující se hlavně na jejich předválečnou a válečnou činnost, která mohla „odhalit vnitřního nepřítele“.

Stejně jako v Čechách, i na Slovensku se na schůzích krajských výborů KS probírala rezoluce k olomouckému případu. V zápise ze schůze KV Bratislava ze dne 31. ledna 1950 se však nachází pouze poznámka o tom, že „s. Kaboš [vedoucí tajemník – M. K.] přečítal prísne tajný list od ÚV KSS vo veci olomouckého prípadu [...] predsedníctvo KV KSS berie obsah listu na vedomie“.⁴⁷ Text rezoluce není přiložen k zápisu a nenachází se zde ani žádná zmínka o tom, že by se na jejím základě na předsednictvu rozpoutala nějaká diskuze.⁴⁸ I přes to ale o týden později došlo k obvinění organizačního tajemníka Krajského výboru KSS Emila Wetzlera. Podľa zápisnice poprvé se o něm na KV mluvilo 7. 2. 1950, kdy vedoucí tajemník Andrej Kaboš informoval předsednictvo o tom, že už o Wetzlerovi jednal sekretariát ÚV KSS. Výstupem z jednání bylo usnesení, kvůli kterému byla svolána mimořádná schůze KV KSS Bratislava na 10. 2. 1950.⁴⁹ Zajímavé je, že se prozatím nikde v zápisech neobjevuje informace, proč byl Emil Wetzler ze své funkce odvolán. Na mimořádné schůzi k celé situaci uvedl bezpečnostní referent KNV Bratislava Ľudovít Gerec: „*Nie je hanbou, že prejednávame dnes tento prípad, je to pre nás dobrým ponaučením na základe ktorého budeme v budúcnosti viac skúmať niekoho, koho budeme prijímať do stranického aparátu.*“⁵⁰ Blíže neurčené stížnosti na jednání vedoucího organizačně-instruktorského oddělení KV Emila Wetzlera byly zaslány na ÚV KSS a současně sekretariát ÚV KSS pověřil KSK⁵¹ vyšetřením celé záležitosti. Spolu s Wetzlerem byla vyšetřována také jeho žena Magda Wetzlerová (redaktorka Pravdy). Nikde není explicitně uvedeno, proč byl vlastně vyšetřován. Z archivních materiálů ale jasně vyplývá, že mu bylo nejvíce kladeno za vinu, že na sekretariát KV doporučil bývalého manžela své ženy Eugena Grossa (bývalý majitel lékárny v Dunajské Stredě), který se posléze stal referentem kulturně-propagač-

nistickou propagandou jako „odstrašující případ“. Srov. NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 32. ISBN 978-80-7429-011-4; SNA BA, f. Generální tajemník 1945–1952, GT 43, kart. 2121.

47 SNA BA, f. KV KSS Bratislava – predsedníctvo 1950 (3. 1. – 28. 3. 1950), a. j. 79, kart. 3, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS, s. 7.

48 Pozn. Je samozřejmě možné, že diskuze proběhla, ale nebyla zanesena do zápisu.

49 Mimořádné zasedání bylo nakonec přeloženo na 14. 2. 1950. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava – predsedníctvo 1950 (3. 1. – 8. 3. 1950), a. j. 80, kart. 3, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS, f. 3.

50 SNA BA, fond KV KSS Bratislava – predsedníctvo 1950 (3. 1. – 28. 3. 1950), a. j. 81, kart. 3, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dne 17. 2. 1950, s. 3.

51 Komise stranické kontroly.

ního oddělení, a byly u něho zjištěny „*prohřešky z období slovenského štátu*“. Emil Wetzler byl také obviněn ze zpronevěry zděděného majetku.⁵² Všichni tři byli nakonec označeni za „*třídní nepřátele*“: „*krajský výbor zanedbal potřebnou ostrážitosť vo výbere kádrov, umožnil svojou nedostatečnou bdelosťou, aby triedne cudzie a nepriateľské živly mohli rozhodovať o dôležitých otázkach*“.⁵³ Nakonec byl Emil Wetzler,⁵⁴ jeho žena i Eugen Gross zbaveni veřejných i stranických funkcí a poté vyloučeni z KSS.⁵⁵

Okolnosti odvolání Andreje Kaboše

Po odvolání Emila Wetzlera se vnitrostranická situace v krajském výboru KSS Bratislava uklidnila, nebylo tomu ale na dlouhou dobu. Situace okolo hledání „*vnitřních nepřátel*“ v KSČ, potažmo v KSS, totiž postupně gradovala, na čemž mělo svůj podíl také plenární zasedání ÚV KSČ konané ve dnech 24. a 25. února 1950. Na tomto plénu vedoucí kádrového oddělení a pozdější ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva vyzýval všechny funkcionáře k větší bdělosti „*ve vlastních řadách*“.⁵⁶ Sám A. Kaboš ve svém hodnocení průběhu krajské konference, která proběhla v dubnu 1950 v Bratislavě, podotkl, že se mu zdá, že kritika, která zazněla na konferenci, nebyla dostatečná a členové KSS se vůbec neodhodlali kritizovat sekretariát: „*musíme preto nejakým spôsobom uvoľniť kritiku na KV. Sebakritika taktiež bola len formálna a neišla do hĺbky. Mnoho súdruhovo malo ten dojem, že diskusia nebola dobrá*“.⁵⁷ V tuto chvíli však ještě nevěděl, že následná zostřená kritika se dotkne především jeho osoby.⁵⁸ V souvislosti s plánovanou prověrkou členů krajského výboru v polovině roku 1950 a výměnou

52 Po svém bratrovi zdědil v Dunajskej Strede veľkoobchod s vínom a likérku, ktorou vedl od r. 1945 do jejého znárodnění. Mel zpronevřit peníze přesunutím aktiv likérky v hodnotě 1, 5 milionu Kčs.

53 SNA BA, f. generálny tajomník 1945–1952, GT 46/14, kart. 2121, Rezolúcia ze dne 20. 2. 1950, s. 2 – 3.

54 Případ Emila Wetzlera byl poté ještě připomínán na krajské konferenci, která se konala v dubnu téhož roku. Vedoucí tajemník Andrej Kaboš k tomu uvedl: „*ani krajský výbor neprejavil dostatočnú ostrážitosť. Je známý prípad Wetzlera, býv. vedúceho organizačno-inštrukčného oddelenia sekretariátu, ktorý bol odhalený jako triedne cudzí živel, nepatrí ani na krajský sekretariát, ani do strany*“. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava – krajské konferencie, a. j. 2, kart. 2, Materiál z II. krajskej konferencie v Bratislave zo dňa 14. – 16. 4. 1950.

55 Informace o jejich vyšetřování byly poté zveřejněny v periodících *Život strany* a *Pravda*.

56 BÁRTA, ref. 17, s. 93.

57 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (5. 4. – 27. 6. 1950), a. j. 91, kart. 4, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 15. 4. 1950.

58 To, že se původně kritizující funkcionář následně stal primárním „*terčem*“ následné kritiky a hlavní obviněnou osobou, nebylo ničím neobvyklým. V této době se to na krajské úrovni uvnitř KSČ a KSS stávalo velmi často. Srov. LÓŽI, ref. 11, s. 234.

legitimací na jeho konci byli prověřováni také členové sekretariátu KV a spolu s nimi i vedoucí tajemník Andrej Kaboš.⁵⁹ Na základě této prověrky a v atmosféře „zostřené hledání zrádců“ byl podán návrh na jeho odvolání. V zápisech ze schůzí předsednictev se však v období červenec – srpen 1950 nenachází vůbec žádná zmínka o tom, že by se k tomu schylovalo a že nastal nějaký problém. V porovnání s českým prostředím je takový průběh diametrálně odlišný, protože tam ve většině případů odvolání a následné vyšetřování takto vysoce regionálně postaveného funkcionáře doprovázela ostrá diskuze na schůzích předsednictev, ve kterých se projednávalo, proč by měl být tento člověk odvolán a jak se bude situace dále řešit. Jediné, co naznačovalo, že se v průběhu léta na Krajském výboru KSS v Bratislavě reálně něco děje, je skutečnost, že bylo jméno vedoucího tajemníka v prezenční listině schůzí přeškrtnuto a postupně mizí.⁶⁰ Důvody jeho odvolání, vyšetřování, následného zatčení a později odsouzení tak lze vyčíst až z pozdějších schůzí a jiných archivních pramenů.

Ještě na počátku června 1950 se Andrej Kaboš setkal v Bratislavě se svým přítelem Eduardem Goldstückerem, v té době československým vyslancem v Izraeli, který jel v rámci školení diplomatů v Praze na tzv. Všeslovenské slávnosti na Devíně.⁶¹ Goldstücker k tomu uvedl: „*Při té příležitosti jsem se setkal s naším starým přítelem Andrejem Kabošem, v té době krajským tajemníkem KSS v Bratislavě. Měli jsme s Martou [manželka – M. K.] v úmyslu po tom školení strávit krátkou dovolenou v Rajeckých Teplicích a Kaboš slíbil, že se se ženou za námi přijedou podívat. V Rajeckých Teplicích nás zastihla zpráva, že Kaboš nepřijede, protože se vyskytly nějaké komplikace, které mu to znemožňují. Později jsme se dozvěděli, že byl odvolán z funkce a nakonec zatčen. Andrej Kaboš jako starý komunista a Žid byl jedním z těch, kdo byli odstraněni v rámci stalinských direktiv, které měly zajistit, aby celý socialistický tábor byl jednotný, disciplinovaný a aby se tam nehnula ani myš bez Stalinovy vůle.*“⁶² Z funkce vedoucího tajemníka musel de facto odejít již v průběhu července. Návrh na jeho odvolání však byl předložen ÚV KSČ až 23. 8. 1950. Důvodem jeho odvolání mělo být prošetřování minulosti za ilegality. Generální tajemník KSS Štefan Baš'ovanský k jeho odvolání uvedl: „*S. Kaboš bol určený ÚV KSČ za vedúceho krajského tajomníka v Bratislave pri vytvorení krajských organizácií na Slovensku, koncom*

59 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (5. 4. – 27. 6. 1950), a. j. 91, kart. 5, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 15. 4. 1950.

60 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (5. 4. – 27. 6. 1950), a. j. 10, kart. 5, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 15. 7. 1950; Tamtéž, a. j. 12, kart. 5, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 8. 8. 1950.

61 Devín je městskou částí Bratislavy, ve které se nachází zřícenina gotického hradu Devín.

62 GOLDSTÜCKER, Eduard. *Vzpomínky 1945–1968*. Praha: G plus G, 2005, s. 51. ISBN 80-86103-87-0.

roku 1948. Svoju funkciu vykonával pomerne dobre a horeuvedené opatrenia navrhujeme hlavne preto, lebo ako funkcionár strany, ktorý bol poslaný na Slovensko zo Sovietskeho svazu na ilegálnu prácu, prezrádzal vo svojej výpovedi na policii i také okolnosti, ktoré sa týkali Sovietskeho svazu.“⁶³ V tuto chvíli (23. 8.) ještě ani sám Bašťovanský ale nejspíše neočekával, že by vyšetřování Kaboše vedlo k zatčení a uvěznění, neboť na konci své zprávy pro předsednictvo ÚV KSČ uvedl: „*súdr. Kabošovi treba umožniť, aby na inom úseku práce odčinil svoju chybu*“.⁶⁴ Po dobu vyšetřování pracoval Kaboš jako technický úředník ČSSZ⁶⁵ v Bratislavě.⁶⁶ Oficiálně byl z funkce vedoucího tajemníka odvolán k 5. září 1950.⁶⁷

Zatčení a soud Andreje Kaboše

Kaboš byl zatčen až po několika měsících od svého odvolání, na konci dubna 1951. Od té doby byl držen ve vazbě a dále vyšetřován. Mezitím se jeho případ „projednával“ také na schůzi Předsednictva KV KSS Bratislava, kde se ale jednalo spíše o formální hlasování o jeho vyloučení ze strany, ke kterému došlo ke dni 29. května 1951.⁶⁸ Samotné vyšetřování trvalo ještě dva roky, do března 1953 a k hlavnímu soudnímu líčení došlo o další rok později, dne 2. března 1954. Úplně původně byl odvolán na základě podezření, že při zatčení slovenskými bezpečnostními složkami za druhé světové války nebyl „pevný a tvrdý a prezradil niektoré okolnosti, ktoré prezradit' nemal“.⁶⁹ Toto nejednoznačné nařčení bylo u hlavního líčení konkretizováno – byl obviněn, že v prosinci 1942 prozradil volací značky a jména odbojových spolupracovníků⁷⁰ příslušníkům Ústředny státní

63 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitzky, sv. 2, a. j. 28, Andrej Kaboš, Změna vo funkci vedúceho tajomníka krajského výboru v Bratislave, s. 2.

64 Tamtéž.

65 Československé stavebné závody, n. p.

66 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 36, a.j. 899, s. 17.

67 NA Praha, f. 1261/0/3, Schůze předsednictva ÚV KSČ dne 5. září 1950, Informace o personálních otázkách.

68 SNA BA, f. KV KSS Bratislava – předsednictvo 1951 (2. 5. – 28. 6. 1951), a. j. 57, kart. 9, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 29. 5. 1951.

69 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitzky, sv. 2, a.j. 28, Andrej Kaboš.

70 Konkrétně: „*V souvislosti s tím mu bylo kladeno za vinu, že při výslechu na ÚŠB vyrazil řadu osob, se kterými měl navázat nebo již navázal na Slovensku spojení a že tímto doznáním a výpovědí ke kterým nebyl podle své výpovědi nijak nucen, zavinil smrt své tety Krausové a člena ilegálního ÚV KSS Osohy.*“ Když byl Kabošův případ přezkoumáván v r. 1955, bylo zjištěno, že jeho teta byla do koncentračního tábora odvezena kvůli židovskému původu, tedy ne v návaznosti na výpověď Kaboše. Stejně tak u Osohy bylo dokázáno, že k jeho zatčení došlo několik měsíců před zadržením Kaboše a zemřel při náletu na transport vězňů do koncentračního tábora. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, Komise II., sv. 11, a. j. 341, 12.

bezpečnosti, což bylo vyhodnoceno jako zločin vojenské zrady. Mimo to se měl také mezi lety 1945–1950 dopustit velezrady „*obohacováním kapitalistických živlů*“ z pozice instruktora pro Východoslovenské oblasti a zemědělskou politiku vést „*ve prospěch kulackých živlů*“. Obviněn byl i z toho, že jako instruktor dosazoval do funkcí některé osoby, o kterých věděl, že nejsou z kádrového hlediště pro tyto posty vhodné.⁷¹ Takto mu bylo např. kladeno za vinu, že do funkce předsedy ONV v Prešově dosadil Arnošta Pšeničku, u kterého si měl být vědom, že byl v období tzv. slovenského štátu důstojníkem fašistické armády. V rozsudku se také objevuje zmínka o „diktátorství“, neboť byl také obviněn z toho, že jako vedoucí tajemník KV KSS Bratislava svévolně diktoval a určoval výši dodávek a směrnic. Andrej Kaboš všechna obvinění při hlavním líčení popřel. U soudu však byla jeho výpověď označena za nedůvěryhodnou a dále se pracovalo s jeho doznáními z průběhu vyšetřování, které byly vynucené pod nátlakem. Závěr obžaloby hlavního líčení se nesl zcela podle tehdejší rétoriky: „*objektivní smysl této zjištěné trestné činnosti obviněného byl rozvrátit a později ve prospěch kapitalismu zničit lidově demokratické zřízení titovskou metodou zrady zevnitř revoluční strany, metodou posilování kapitalistických pozic uvnitř lidově demokratického státu*“.⁷² V obžalobě byl také zařazen mezi skupinu osob, která měla ve své činnosti postupovat podle nařízení Rudolfa Slánského, a to především v otázkách zemědělství: „*svou činností v komisi pro pomoc východnímu Slovensku a prováděním zemědělské politiky podle zrádných pokynů Slánského ve prospěch kulackých živlů brzdil budování socialismu na vesnici*“.⁷³ Odsouzen byl k odnětí svobody po dobu 15 let, ke ztrátě občanských práv na dobu tří let, propadnutí celého majetku a povinnosti uhradit náklady soudního řízení.

Ervín Polák (22. 7. 1906 – 27. 1. 1986)⁷⁴ – nástup do funkce, zatčení a odsouzení

Pro funkci nového vedoucího tajemníka byl vybrán bývalý náměstek ministra vnitra Ervín Polák.⁷⁵ Narodil se 22. července 1906 ve vesnici Višňové, v okrese Žilina židovským rodičům.⁷⁶ Studoval čtyři roky reálky a vyučil se strojním zá-

schůze komise pro přezkoumání některých soudních případů 4. 5. 1955, s. 25.

71 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise II, sv. 32, a. j. 516.

72 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I., sv. 36, a. j. 899, Zpráva o přešetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše, s. 6.

73 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I., sv. 36, a. j. 899, Zpráva o přešetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše, s. 2.

74 Datum úmrtí srov. BÁRTA, ref. 17, s. 147.

75 Jeho jméno je někdy uváděno jako Pollak nebo Pollák.

76 Jeho otec zemřel v roce 1916 a matka za války v roce 1942 na neznámém místě, nejspíše v koncentračním táboře Majdanek.

mečníkem.⁷⁷ Sám o sobě uvedl, že v roce 1924 při tryzně za smrt Lenina v Žilině nesl v průvodu prapor KSČ. Od roku 1925 pracoval jako typograf⁷⁸ v německém časopise *Grenzbote*.⁷⁹ V témže roce vstoupil do KSČ⁸⁰ a stal se členem a později i sekretářem čs. Ústředí komunistického svazu mládeže (Komsomol). V této funkci působil až do roku 1929. Mezitím se také stal v roce 1927 členem Krajského výboru Komsomolu v Ostravě, kde vypomáhal jako sazeč ve stranických novinách. Na žádost politického tajemníka Komsomolu odešel dělat instruktora mládeže na Slovensko (1929–1935). Ve třicátých letech tak byl jednou z klíčových osobností vedení Komsomolu spolu s Josefem Smrkovským, Oldřichem Papežem a Gustavem Schramem.⁸¹

V následujících třech letech působil v Moskvě, kde se podílel na činnosti v presidiu Komunistické internacionály mládeže (KIM). V roce 1935 byla v Paříži svolána evropská konference komunistické mládeže, kde bylo rozhodnuto, že bude založena nadstranická organizace mládeže, která byla nazvána la *Communauté Universelle de la Jeunesse* se sídlem v Paříži. Eduard Goldstücker ve svých vzpomínkách uvádí, že „*jejím tajemníkem byl ustanoven mě neznámý Monsieur Godard, kterým byl, jak jsem se později dozvěděl, Ervni Polák, československý funkcionář KIMu v Moskvě*“.⁸² V Paříži působil od března 1935 do srpna 1938, odkud létal na různá místa na světě – do New Yorku, Ženevy či Bruselu. Krátce před přijetím Mnichovské dohody se navrátil do Československa. Po okupaci přešel v Praze do ilegality a v dubnu odjel na Slovensko, odkud se mu podařilo přes Oravu uprchnout do Polska. K této cestě sám uvedl: „*byla to cesta nesmírně dobrodružná a nebezpečná, ale do Polska jsem se dostal. V Krakově mně naši soudruzi zařídili anglické vízum a už koncem května jsem spolu s dalšími 150 československými emigranty, s několika Rakušany a německými antifašisty nastoupil cestu lodí přes Švédsko a Norsko a pak dál do Anglie*“.⁸³ V Londýně strávil v tuto chvíli krátký čas, když byl zaměstnán jako strojní sazeč v jedné z místních tiskáren.

V červenci 1939 byl komunistickým exilem v Londýně vyslán do Paříže, aby zde pomohl vydávat československý časopis a Janem Švermou organizoval komunistický exil. Zde také s J. Švermou a Lenkou Reinerovou plánovali vydávat

77 Tedy čtyři roky obecné a čtyři roky střední školy. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitzky, sv. 2, a.j. 28, s. 2.

78 Profese zabývající se tiskovým písmem (sazba tisku).

79 *Grenzbote* byl deník vycházející v německém jazyce v Bratislavě.

80 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitzky, sv. 3, a. j. 49, Fotokopie o činnosti Ervína Poláka.

81 ŠVERMOVÁ, ref. 10, s. 94.

82 GOLDSTÜCKER, ref. 26, s. 81.

83 HOLÁ, Věra. *Jan Šverma očima pamětníků*. Praha: Svoboda, 1989, s. 130.

časopis *Světové rozhledy*.⁸⁴ S pomocí francouzských komunistů se jim podařilo vydat pouze první číslo a ilegálně jej dopravit do Protektorátu. Když Francie vyhlásila Německu válku, měl být, stejně jako ostatní Čechoslováci ve Francii, odveden na frontu. Mezitím mu však byla nabídnuta práce sazeče časopisu *Čechoslovák*, vydávaného Československým národním výborem, a tak byl jeho odvod odložen.⁸⁵ V červnu 1940, po obsazení Paříže hitlerovským Německem, se dostal lodí zpět do Británie,⁸⁶ kde se začlenil do komunistického exilového vedení.⁸⁷ V exilu byl hodně činným, pokračoval zde v publikační činnosti, když se stal členem Syndikátu československých novinářů⁸⁸ v Londýně.⁸⁹ Byl také pověřen vedením organizace British-Czechoslovak Friendship Club⁹⁰ a v roce 1942 se stal sekretářem londýnské exilové KSČ.⁹¹ Jako její člen se účastnil spousty akcí, kde se seznámil se svou budoucí druhou manželkou⁹² Růženou Feinlandovou, která v Londýně pracovala jako sekretářka světového výboru mládeže a byla členkou kroužku Mladé Československo.⁹³ Sňatek spolu uzavřeli po návratu do

-
- 84 ŠVERMOVÁ, ref. 10, s. 153; ČEJKA, Eduard. Čs. Zahraniční odboj na Západě (březen–červenec 1939). In *Historie a vojenství*, 1990, roč. 39, č. 1, s. 18 – 19. ISSN 0018-2583.
- 85 HOLÁ, ref. 83, s. 135.
- 86 PLACHÝ, Jiří. Vzbouřenci z Cholmondeley. In *Historie a vojenství*, 2016, roč. 65, č. 3, s. 29. ISSN 0018-2583.
- 87 Spolu s ním zde byl např. Václav Nosek, Anežka Hodinová-Spurná, Koloman Moškovič, Jindřich Spurný, Vlado Clementis a jiní. Srov. LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *V Londýně za války. Zápasy o novou ČSR 1939–1945*. Praha: Svoboda, 1978, s. 77.
- 88 Syndikát československých novinářů v Londýně vznikl na počátku roku 1941. Jeho předsedou se stal Bohumil Laušman, místopředsedou Bohuš Beneš a jednatelem Jiří Hronek. V době vzniku měl syndikát zhruba sedmdesát členů. Srov. BEDNÁŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátků po současnost*. Praha: Grada, 2019, s. 212. ISBN 978-80-271-0553-3; VELIČKOVÁ, Markéta. *Jiří Hronek: biografická studie o osobnosti, která se podílela na organizaci novinářských spolků*. Bakalářská práce. Praha: Katedra mediálních studií FSV UK, 2009, s. 23.
- 89 Vojenský ústřední archiv Praha (dále VÚA Praha), Ervín Polák – Osobní spis účastníka národního boje za osvobození, Legitimace člena Syndikátu československých novinářů v Londýně.
- 90 British-Czechoslovak Friendship Club byla organizace založená československými komunisty v londýnském exilu. Srov. KORBEL, Josef. *The Communist Subversion of Czechoslovakia 1938–1948. The failure of coexistence*. Princeton: Princeton University Press, 1959, s. 52. ISBN 978-0691650999.
- 91 V archivních písemnostech je přímo uvedeno, že byl „sekretářem strany“. Zde je zřejmě myšlena funkce tajemníka. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabítky, sv. 3, a. j. 49, Fotokopie o činnosti Ervína Poláka, s. 18.
- 92 Jeho první žena Erna Sára Poláková (*1907 v Plzni) zemřela 13. března 1942 v koncentračním táboře Ravensbrück a spolu s ní i jejich malá dcera. Srov. VÚA Praha, Ervín Polák – Osobní spis účastníka národního boje za osvobození, Potvrzení; HOLÁ, ref. 83, s. 136.
- 93 Mladé Československo bylo sdružení převážně komunistických emigrantů založené v Londýně Otto Šlingem a manželky Spurnými, které se zaměřovalo na akce podporující Spojence.

Prahy v roce 1945. K 1. lednu 1944 byl přijat na hospodářské oddělení exilového ministerstva zahraničí,⁹⁴ na pozici referenta pro styky se SSSR. V létě téhož roku doprovázel, jakožto člen poradního orgánu,⁹⁵ vládního delegáta pro správu osvobozeného území Františka Němce na jednání do Moskvy se SNR o Podkarpatské Rusi.⁹⁶ Na Podkarpatské Rusi měl poté působit jako vedoucí delimitační komise v Užhorodu, která se zabývala vytyčováním hranic a později, od listopadu 1945 byl pověřen vedením optačního procesu.⁹⁷ V této pozici ho k 1. červenci 1946 nahradil Zdeněk Toman.

Po návratu do Prahy ho čekala práce na nově vznikajícím ministerstvu vnitra.⁹⁸ Tam z počátku předsedal revoluční závodní radě, později závodní organizaci. Za třetí republiky se věnoval problematice národních výborů, byl předsedou oddělení veřejné správy a později II. odboru ministerstva vnitra – všeobecné veřejné správy. V roce 1946 byl ministrem vnitra Václavem Noskem poslán na studijní cestu do Jugoslávie. V roce 1948 se stal předsedou celozávodní organizace KSČ. V dubnu 1949 byl jmenován zástupcem ministra pro sektor veřejné správy.⁹⁹ V této funkci zůstal až do léta roku 1950, kdy bylo rozhodnuto o jeho přeložení¹⁰⁰ do některého ze stranických orgánů na Slovensku, což nesl velmi

Postupně začali vydávat také stejnojmenný časopis, který byl orientován levicově. Srov. SLABOTÍNSKÝ, ref. 9, s. 178; PERNES, ref. 10, s. 19.

- 94 VÚA Praha, Ervín Polák – Osobní spis účastníka národního boje za osvobození, Potvrzení o přijetí do exilového Ministerstva zahraničních věcí.
- 95 V některých archivních dokumentech chybně uváděno, že byl přímo vládním delegátem pro osvobozené území.
- 96 POP, Ivan. *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha: Libri, 2005, s. 399. ISBN 978-80-7277-237-7; KUBELKOVÁ, Radka. *Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou: Vývoj spolupráce londýnského a moskevského exilu – od československo-sovětské smlouvy k přijetí Košického programu*. Praha: Epoque, 2017, s. 203. ISBN 978-80-755-7074-1; DRTINA, Prokop. *Československo můj osud*. Svazek I. Kniha II. Praha: Melantrich, 1991, s. 625. ISBN 80-7023-102-5.
- 97 Sro-v.: „*Ервін Полак фактично став першим представником уряду ЧСР на території Закарпатської України, котрий був безпосередньо відповідальним за проведення оптації.*“ Tedy: Ervín Polák byl fakticky prvním představitelem československé vlády, který byl bezprostředně zodpovědný za provádění optace. Srov. ХУДИШ, ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ. *ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ЧЕХОСЛОВАЦЬКО-РАДЯНСЬКИХ ВІДНОСИН (1944–1948 рр.)*, ДИСЕРТАЦІЯ. Ужгород 2016, s. 105. Dostupné online: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/10007>.
- 98 Tato práce mu měla být nabídnuta už na jednáních v Košicích, kde byl nejspíše prozatímním zapisovatelem prvního jednání košické vlády. Měl mu ji nabídnout nově jmenovaný ministr vnitra Václav Nosek: „*zeptal se, zda by chtěl pomáhat při výstavbě národních výborů. Polák nabídku přijal.*“ Srov. BARTA, ref. 17, s. 148.
- 99 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, f. 1261/0/3, sv. 10, a. j. 171, Zápis ze schůze ÚV KSČ ze dne 4. dubna 1949, s. 4.
- 100 Dne 7. 7. 1950 byl na návrh tajemníka ÚV KSČ Bruno Köhlera předsednictvu předložen návrh na odvolání E. Poláka z pozice náměstka ministra vnitra. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ

těžce: „*podle výpovědi jeho spolupracovníků se mu MV nechtělo opustit*“.¹⁰¹ Jeho zařazení mělo provést kádrové oddělení ÚV KSS. Vzhledem k tomu, že se mezitím, po odvolání Andreje Kaboše, „uvolnila“ funkce vedoucího tajemníka KV KSS Bratislava, bylo v srpnu rozhodnuto, že odejde právě sem.¹⁰² Oficiálně byl jmenován vedoucím tajemníkem až k 5. září 1950.

Schůzi předsednictva ale navštívil už týden předtím, 29. srpna, kde jej přivítal předseda KV Jozef Tokár a představil ho novým spolupracovníkům. Zde Polák požádal své nové kolegy o spolupráci, aby se mohl ve své funkci rychle zorientovat a začít pracovat co nejdříve.¹⁰³ Z počátku se žádné problémy na krajském výboru na podzim roku 1950 neobjevily. Velmi diskutovanou se stala až rezoluce o zatčení Otto Šlinga, která se probírala na předsednictvu KV 28. listopadu 1950. Předsednictvo s obsahem rezoluce seznámil Ervín Polák, který k tomu uvedl: „*tieto udalosti brnenského kraja strane pripomínajú, aby sme si uvedomili ešte lepšie potrebu načúvania hlasov zdola, že treba vyvodit' dôsledky pre všetky kraje a uplatniť širokú kritiku a sebakritiku v straníckych organizáciách*“.¹⁰⁴

I zde, stejně jako v krajských výborech na českém území, případ Otto Šlinga vyvolal nervózní diskuzi, ve které však nedocházelo k obviňování soudruhů navzájem z „diktátorství“, ale především posloužila k rozsáhlé vlně sebakritiky členů předsednictva. Především předseda KV Jozef Tokár uvedl, že ve své vlastní práci sám viděl nedostatky a náběh na „diktátorství“ tím, že se ne vždy snažil funkcionáře dostatečně přesvědčovat a někdy rozhodoval i sám. Současně si však i stěžoval, že má pocit, že se od něj pracovní kolektiv na sekretariátu izoluje a nechce s ním spolupracovat, čímž trpí celý krajský výbor. V tom se ho zastal vedoucí kulturně-propagačního oddělení Jozef Ivanič, který měl také pocit, že se lidé na sekretariátě nesnaží s Tokárem blíže seznámit. Bylo podle něj špatně, že se funkcionáři scházejí pouze na pracovišti a nikoli v soukromém životě, čímž vznikaly na sekretariátu „kroužky“ oblíbenějších „soudruhů“. Také pracovník kádrového oddělení Štefan Raško ve své sebekritice řekl, že při práci používal „*nesprávné postupy*“ a začal příliš rozkazovat.¹⁰⁵ Zástupce vedoucího tajemníka

1945–1989, f. 1261/0/3, sv. 20, a. j. 231, Pořad schůze předsednictva ÚV KSČ 10. července 1950, Jmenování náměstků ministra vnitra, s. 2.

101 Srov. BÁRTA, ref. 17, s. 148.

102 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitky, sv. 2, a. j. 28, Andrej Kaboš, Zmena vo funkcii vedúceho tajomníka krajského výboru v Bratislave, s. 1.

103 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, předsednictvo 1950 (5. 7. – 26. 9. 1950), a. j. 15, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia předsednictva KV KSS zo dňa 29. 8. 1950.

104 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, předsednictvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 29, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia předsednictva KV KSS zo dňa 28. 11. 1950.

105 V zápise ze schůze předsednictva bylo původně uvedeno „*do postoja diktátora*“. Š. Raško si ale nejspíše hned poté, co sám sebe takto označil, uvědomil, že by to pro něj mohlo později znamenat problémy. Nechal tedy termín přepsat. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava, před-

Augustín Michalička uznal, že krajský sekretariát ve své práci udělal některé chyby, ale měl pocit, že se práce postupně zlepšuje, a to díky novému vedoucímu tajemníkovi: „*Naše pracovní metody sa začínajú lepšiť preto, že sme vedení súdruhom Polákom, aby sme veci preberali do hĺbky, aby každý pracovník vedel riešiť problémy, čo nám iste veľmi pomôže.*“¹⁰⁶

Je však možné, že se tímto názorem chtěl pouze zavděčit novému vedoucímu tajemníkovi. Celou diskuzi zakončil sám E. Polák se slovy: „*je potrebné, aby sme si ujasnili, že nie je nekomunistické ostro vystupovať, byť vo svojich názoroch nekompromisný, ostro hájiť líniu strany. Od súdruhov sa požaduje, aby boli dôslední a energickí. Chybou teda nie je ‚ostrošť‘, ‚zásadovosť‘. Chybou je nesprávna metóda práce, miesto presvedčovania, vypomáhať si tzv. ‚ostrošťou‘ pri nedostatkoch presvedčovacích argumentov. Pri používaní metódy presvedčovania je možno byť ostrý, zásadový, to je vystupovanie komunistov.*“¹⁰⁷ Po diskuzi byla stanovena čtyřčlenná komise,¹⁰⁸ která měla na základě referátu E. Poláka a následně diskuze vypracovat do deseti dnů rezoluci a zaslat ji na všechny okresní výbory v kraji, které ji musely projednat na svých mimořádných zasedáních.

O týden později, 5. 12. 1950, informoval předsednictvo krajského výboru KSS Bratislava Ervín Polák o tom, že na základě obvinění z „*diktátorského jednání*“ byl odvolán vedoucí tajemník KV KSČ v Ústí nad Labem Mikuláš Landa. Dále se ale o této situaci nemluvilo. Nejspíše však na základě zostřené situace na krajském výboru, kde rezonoval především případ Otto Šlinga, požádal na konci schůzi předsednictva Jozef Ivanič o změnu svého prohlášení v diskuzi z minulého týdne, kde uvedl, že se na sekretariátě vytvářejí „*kroužky*“. Zřejmě ve snaze zamezit tomu, aby kvůli svému prohlášení byl prošetřován, snažil se vysvětlit, že tím nemyslel vytváření politických skupinek, ale přátelské poměry „*soudruhů*“.¹⁰⁹

Mimo to se ale prozatím na krajském výboru neobjevovaly žádné náznaky, že by měl být někdo z jeho funkcionářů v rámci stranických čistek „*odstraněn*“. Ještě v průběhu prosince jel Polák na poradu vedoucích tajemníků krajských výborů do Prahy, kde se probíralo především šetření okolo Šlinga. Po návratu byly na schůzi předsednictva projednávány závěry z mimořádných schůzí okresních výborů. Polák k tomu uváděl: „*nedoporučujem zaviesť veľkú kampaň šlingovštiny,*

sedníctvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 29, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 28. 11. 1950.

106 Tamtéž.

107 Tamtéž.

108 Ve složení – vedoucí tajemník Ervín Polák, předseda KV Jozef Tokár, pracovník kádrového oddělení Štefan Raško a vedoucí kulturně-propagačního oddělení Jozef Ivanič.

109 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 30, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 5. 12. 1950.

*ale postaviť otázku do spojitosti s hlavnými úlohami, ktoré z toho vyplývajú“.*¹¹⁰ Snažil se tedy situaci uklidnit, což se mu na krátkou chvíli povedlo. V průběhu ledna 1951 vládla na krajském výboru KSS v Bratislavě vcelku poklidná atmosféra a začaly se opět řešit běžné záležitosti kraje. Mezitím byl ale v Praze dále vyslýchán Otto Šling, který v jedné ze svých vynucených výpovědí zmínil Poláka.¹¹¹ Kvůli tomu byl Polák na konci ledna 1951 zavolán Bruno Köhlerem¹¹² na poradu do Prahy.¹¹³ Zřejmě aniž by něco předem tušil, byl státní bezpečností zatčen na příkaz ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy 31. 1. 1951¹¹⁴ ihned po vystoupení z vlaku na pražském nádraží a odtud odvezen do věznice v Kolodějích.¹¹⁵

Na krajském výboru v Bratislavě nic nenasevřovalo tomu, že by se jejich vedoucí tajemník neměl vrátit, což dokládá také vzpomínka Vasilu Biľaka¹¹⁶ na toto období: „*Zažil jsem i dobu, kdy vypukla aféra se Šlingem. Jeho přítel, Ervín Polák, byl vedoucím tajemníkem krajského výboru strany. Do funkce vedoucího krajského tajemníka ho uváděla Marie Švermová. Po určitém čase ho zavolali do Prahy na poradu, ze které se již nevrátil. Dlouho jsme nevěděli, kde je. Nemohli jsme pochopit, že by našeho vedoucího tajemníka kraje mohl někdo zadržet, dokonce zavřít. Mysleli jsme si, že byl vyslán do zahraničí na nějakou důležitou a tajnou poradu. Později přišla z Prahy šifrovaná zpráva, ale nikdo ji neuměl rozšifrovat, protože klíč od šifry byl v trezoru a klíč od trezoru měl u sebe soudruh Polák. Až za několik dní přijela Marie Švermová¹¹⁷ a objasnila nám, co se sta-*

110 SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 32, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 19. 12. 1950.

111 KAPLAN, ref. 13, s. 79.

112 V té době tajemník ÚV pro kádrové záležitosti.

113 Jeho nepřítomnost na KV dokládá také prezenční listina z konce ledna 1951, kde byla u jeho jména uvedena poznámka „v Prahe“. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1951 (2. 1. – 27. 2. 1951), a. j. 38, kart. 7, Zápisnica zo zasanutia predsedníctva KV KSS zo dňa 30. 1. 1951.

114 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 18, a. j. 361, Zpráva generálního prokurátora a předsedy Nejv. soudu o prošetření trestní věci proti Ervínu Polákoví.

115 BÁRTA, ref. 17, s. 148.

116 Vasil Biľak od r. 1949 pracoval na oddělení průmyslu, obchodu a peněžnictví (POP) na KV KSS Bratislava, později se také stal jeho vedoucím. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava, plenárne zasadnutie 1950, a. j. 6, kart. 1, Zápisnica zo zasadnutia pléna KV KSS zo dňa 15. 9. 1950; ANEV, Petr – BÍLÝ, Matěj (eds.). *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989). A–K*. Praha: Academia; Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 172. ISBN 978-80-88292-14-2.

117 Tvrzení V. Biľaka o tom, že za nimi přijela osobně Marie Švermová je vysoce nepravděpodobné. M. Švermová nemohla situaci na Slovensku vysvětlovat, protože byla od podzimu roku 1950 uvězněna ve sklepení zámku Koloděje, odkud ji Státní bezpečnost odvážela na

lo. *Později to postihlo i Marii Švermovou.* ¹¹⁸ Tvrzení Vasilu Biláka o tom, že většina (ne-li všichni) členové sekretariátu krajského výboru počítali s tím, že se Polák na své místo z Prahy vrátí, podporuje zápis sekretariátu z 1. února 1951, ve kterém je v organizačních plánech práce u některých bodů uveden právě Polák, který měl provádět kontrolní usnesení. ¹¹⁹

Po zatčení Poláka zůstalo zhruba měsíc místo vedoucího tajemníka neobsazené, což není ani moc překvapivé, pokud většina funkcionářů na sekretariátu KV KSS nevěděla, co se děje a zda se jejich „šéf“ nevrátí. Vše se vyjasnilo po únorovém zasedání ÚV KSČ, na kterém byl Ervín Polák „*odhalen jako placený agent mezinárodního imperialismu*“ ve spojitosti se Šlingem a Švermovou. Vedoucím tajemníkem se stal jeho první zástupce – Augustín Michalička. ¹²⁰ Velmi zajímavé je především to, že se na schůzích předsednictva ani na plénu situace okolo Ervína Poláka vůbec neprobírala. Je možné, že čekali, jak celé vyšetřování skončí. Nejspíše ještě sami nevěděli, co si o tom všem mají myslet nebo jako se o celé situaci vyjadřovat. V dubnu 1951 se v Bratislavě objevili dva členové komise z ÚV KSČ, kteří sem jeli s jasným cílem – otevřít uzamčený trezor E. Poláka. Nejspíše chtěli nalézt nějaké dokumenty, které by jej pomohly „*usvědčit*“ z plánovaných smyšlených obvinění. ¹²¹

Až na konferenci v červnu 1951 se nový vedoucí tajemník A. Michalička k celé situaci vrátil, a to k oběma bývalým vedoucím tajemníkům – A. Kabošovi i E. Polákovi. Ten stejný člověk, který ještě na podzim roku 1950 tvrdil, že díky E. Polákovi se zlepšuje práce sekretariátu KV a všechny problémy se začaly řešit do hloubky, najednou tvrdil, že Polák i Kaboš „*zanášeli špatné metody*“ do práce krajského výboru, „*otupovali ostražitost strany proti třídnímu nepříteli*“ či např. znemožňovali zdravé rozvíjení kritiky.

výslechy do ruzyňské věznice. Srov. PERNES, ref. 10, s. 94.

118 BIEAK, Vasil. *Paměti Vasilu Biláka. I. díl.* Praha: Cesty, 1991, s. 40. ISBN 80-85363-05-4.

119 SNA BA, f. KV KSS Bratislava – sekretariát 1948–1952, a. j. 33, kart. 1, Zápisnica zo zasadnutia KV KSS Bratislava zo dňa 1. februára 1951.

120 Augustín Michalička naroden 31. 8. 1914 v Bratislavě do dělnické rodiny. Po skončení druhé světové války vstoupil do KSS a pracoval jako úředník v národní pojišťovně v Bratislavě. V roce 1950 vedoucím oddělení průmyslu, obchodu a peněžnictví na krajském sekretariátu KV KSS Bratislava. Od listopadu 1950 zastával funkci prvního zástupce vedoucího tajemníka KV. Srov. SNA BA, f. KV KSS Bratislava – krajské konference, a. j. 1, kart. 1, Materiál z krajskej konferencie v Bratislave zo dňa 7. a 8. 5. 1949; SNA BA, f. KV KSS Bratislava, predsedníctvo 1950 (3. 10. – 27. 12. 1950), a. j. 21, kart. 6, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva KV KSS zo dňa 10. 10. 1950; PEŠEK, Jan. *Centrum moci. Aparát Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska 1948–1989.* Bratislava: AEPress, 2006, s. 68. ISBN 80-88880-71-8.

121 SNA BA, ÚV KSS – Fond generálny tajomník 1945–1952, GT 99/3, kart. 2121, Zpráva o zasadnutí predsedníctva KV KSS v Bratislave dňa 15. 8. 1951.

Když byl Polák koncem ledna 1951 zatčen a umístěn do věznice v Kolodějích, začalo jeho vyšetřování. Z počátku byl zatčen pouze za účelem přezkoumání jeho činnosti v období práce na ministerstvu vnitra. Kvůli tomu byla v březnu 1951 vytvořena komise.¹²² Již závěry této komise vyznívaly velmi negativně. Podle ní: „*nejnápadnější na činnosti E. Poláka bylo, že se obklopoval skupinou osob sobě oddaných*“. Za „podezřelou“ považovali také jeho cestu do Jugoslávie. Pozdější obvinění u hlavního líčení před soudem byla mnohem rozsáhlejší. Obžalobou označován za „*trockistu, který se vloudil do KSČ*“, měl být členem „*protigottwaldovské skupiny*“ a jako funkcionář Komsomolu měl provádět mezi mládeží „*sektářskou politiku*“. Rovněž měl za okupace v Anglii spolupracovat s „*benešovskou klikou*“.¹²³ Dále jej měl Slánský dosadit do důležitých míst na ministerstvu vnitra a on měl poté na různá místa v ministerstvech doporučovat a tím krýt jejich „*záškodnickou činnost*“ – osoby označené za „*nepřátele dělnické třídy*“, jako např. Otto Šlinga, Eugen Löbla či Zdeňka Tomana.¹²⁴ Mimo to mu bylo kladeno za vinu, že za jeho působení na II. oddělení ministerstva vnitra schválně zdržoval přípravu zákonů o volbách do národních výborů.¹²⁵ U soudu všechna obvinění odmítl.¹²⁶ Rozsudkem Nejvyššího soudu byl odsouzen v procesu „*Švermová a spol.*“¹²⁷ k 18 letům odnětí svobody,¹²⁸ propadnutí majetku a vyloučení z KSČ.

122 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, Předběžná zpráva komise MV o činnosti Ervína Poláka za dobu jeho působení na min. vnitra.

123 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 17, a. j. 313, M. Švermová a spol., s. 1.

124 Eugen Löbl byl komunistický politik, který byl od r. 1945 náměstkem ministra zahraničního obchodu. V roce 1952 byl odsouzen v procesu s Rudolfem Slánským na doživotí. Zdeněk Toman, vlastním jménem Zoltan Goldberger, zastával mezi lety 1946–1948 funkci sekčního šéfa zahraniční rozvědky na ministerstvu vnitra. V roce 1948 uprchl z vězení za hranice Československa.

125 To se KSČ v době procesu zřejmě velmi hodilo, protože tím mohla „ospravedlnit“, proč první poúnorové volby do NV proběhly až v květnu roku 1954. Potřebovali to dát někomu za vinu a E. Polák se ukázal jako „nejvhodnější“ osoba.

126 „*Samozřejmě, že i ti, kteří nechtěli přiznávat nic, byli potom obviňováni z toho, že byli účastníky nebo členy protistátního spikleneckého centra. Ti ovšem nechtěli o ničem podobném ani slyšet, tvrdili, že členy žádného centra nebyli, a že nikdy nevěděli, že vůbec nějaké centrum existovalo. Mezi takovými byli Taussigová, Pavel, Fuchs, Polák.*“ Srov. KAPLAN, ref. 13, s. 128.

127 Sama Marie Švermová k celému procesu později uvedla: „*Během přípravy našeho procesu jsem měla dojem, že jde vlastně o pokračování hlavního procesu se Slánským. Já jsem byla označena jako vedoucí spikleneckého centra v aparátu ÚV KSČ a obviněna z velezrad. Společně se mnou byli obžalováni i bývalí krajsí tajemníci KSČ Vítězslav Fuchs, Hanuš Lomský, Mikuláš Landa a Ervín Polák. Našemu procesu se říkalo „tajemnický“. Kromě krajských tajemníků k nám ještě přiřadili vedoucí komise stranické kontroly při ÚV KSČ Jarmilu Taussigovou a pracovníka kádrovky Bedřicha Hájka.*“ Srov. ŠVERMOVÁ, ref. 10, s. 271.

128 KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slán-*

Další osudy A. Kaboše

Trest si odpykával ve věznici v Praze, kde postupně využili jeho technických znalostí a ve výkonu trestu jej zařadili do projekčního oddělení ministerstva vnitra, jakožto architektonického projektanta¹²⁹: „*Když nadejde čas procesů, je zatčen, držen bezmála deset let ve vězení, kde konečně dojde uznání jeho odborné kvalifikace. Jako vězeň navrhuje a řídí důležité stavby (např. jeden pražský zimní stadión), přičemž ho dozorcí vozí na staveniště, strčí ho na noc do místního vězení.*“¹³⁰ Ještě téhož roku (1954), kdy byl odsouzen, podal Andrej Kaboš žádost o revizi případu generální prokuratury a v průběhu roku 1955 se jí začala zabývat pracovní skupina GP. Ta došla v květnu 1955 k závěru, že vojenský čin zrady by měl být odsouzenému ponechán, ale že „*nelze považovat za prokazatelný čin velezrady a že by Kaboš vědomě a záměrně dosazoval nepřátelské živly do významných funkcí*“.¹³¹ I přes to podal ministr vnitra Rudolf Barák¹³² ÚV KSČ návrh na ponechání rozsudku beze změny.¹³³ V kontextu XX. sjezdu KSSS v únoru 1956, který znamenal změnu „ovzduší“ a postupnou destalinizaci, se příležitosti chopila Kabošova manželka Edita, která se rozhodla odvolat v dubnu 1956 k předsedovi vlády Viliamu Širokému a současně také členovi rehabilitační komise Květoslavu Innemanovi.¹³⁴ Nejvyšší soud se k žádosti vyjádřil až v listopadu 1958 – opět zamítavě. Životní změnu měla pro A. Kaboše přinést až amnestie prezidenta republiky, chystaná na jaro roku 1960.¹³⁵ Komunistický režim chtěl amnestii dokázat, že je už natolik stabilizovaný, že může přistoupit k takovému gestu, jako byla amnestie, týkající se také politických vězňů.¹³⁶ Andrej Kaboš

ský. Brno: Barister&Principal, 2009, s. 368. ISBN 978-80-87029-53-4.

129 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitky, sv. 2, a. j. 28, Andrej Kaboš, Posudek z věznice ze dne 10. 3. 1955.

130 GOLDSTÜCKER, ref. 26, s. 79.

131 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitky, sv. 2, a. j. 28, Andrej Kaboš, s. 48.

132 Rudolf Barák byl v lednu 1955 jmenován do funkce předsedy rehabilitační komise „*pro přezkoumání zákonnosti některých soudních případů*“ a později téhož roku také do tzv. komise C, která měla prošetřit proces s R. Slánským. Srov. TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 95 – 100. ISBN 978-80-7021-982-9.

133 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, 1261/0/11 – Politické byro 1954–1962 (dále 1261/0/11), sv. 43, a. j. 59, Zápis č. 59. Politické byro ÚV KSČ 23. května 1955, Návrh na ponechání rozsudku nejvyššího soudu beze změny; NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III – Barnabitky, sv. 2, a. j. 28, Andrej Kaboš, s. 48.

134 Květoslav Inneman byl členem a sekretářem rehabilitační komise „*pro přezkoumání zákonnosti některých soudních případů*“. Srov. TOMEK, ref. 132, s. 95 – 100.

135 Amnestie se týkala 64 % z celkového počtu 8 708 politických vězňů. Na svobodu byla propuštěno od 10. – 12. května 1960 na 5 601 vězňů. Srov. ROKOSKÝ, Jaroslav. Amnestie 1960. In *Paměť a dějiny*, 2011, roč. V, č. 1, s. 36 – 54. ISSN 1802-8241.

136 V seznamu politických vězňů, zahrnutých do plánované amnestie, byli také někteří dříve vysocce postavení komunističtí funkcionáři – T. Baláž, předseda sboru pověřenců Gustav Husák,

tedy brány vězení opustil dne 10. 5. 1960¹³⁷ s podmínkou, že se následujících 10 let nedopustí žádného trestného činu.¹³⁸ V roce 1962 se jeho případem znovu zabývala rehabilitační komise – tzv. kolderova, která došla k závěru, že: „v trestním řízení proti Andreji Kabošovi došlo k porušení socialistické zákonnosti zejména použitím nezákonných metod ve vyšetřování a neobjektivním hodnocením důkazů v soudním řízení. V důsledku toho rozsudek neodpovídá zcela objektivní pravdě“.¹³⁹ Po propuštění z vězení chtěl postgraduálně studovat na vysoké škole, kvůli jeho minulosti mu to však bylo zamítnuto. V 80. letech působil jako ředitel Pozemních staveb v Nitře¹⁴⁰ a v roce 1985 obdržel za svou činnost vyznamenání „Rad Vítězného februára“.¹⁴¹ Zemřel v roce 2000.

Další osudy Poláka

Ve svém dopise z roku 1956 uvedl, proč nakonec podepsal zavádějící a usvědčující dokumenty, vykonstruované ze strany StB: „Byla mi vzata ne víra ve stranu, ale jistota a víra v upřímnost mých vlastních vztahů ke straně – v to, na co jsem až dosud byl hrdý sám před sebou. Přestal jsem věřit sám sobě. V tomto duševním rozpoložení přestal jsem se, s malými výjimkami, již bránit a podepsal jsem i napsal v podstatě všechno, co ode mě bylo žádáno. Nevěřil jsem již ve svůj vlastní posudek a odevzdal se do vůle vyšetřujících orgánů.“¹⁴² Trest si Polák odpykával v Nápravném pracovním táboře (NTP) v Ostrově na Jáchymovsku,¹⁴³ kde pracoval na povrchu jako pomocný dělník. V roce 1955 došlo k přezkoumání jeho procesu, jehož výsledkem bylo snížení z celkových 18 let odnětí svobody na 15 let: „menší snížení trestu než u ostatních spoluobviněných se odůvodňuje tím, že jde o člověka, který již před druhou světovou válkou udržoval jako vysoký funkcionář KIM v Paříži spojení s trockisty a po roce 1945 ve své funkci ministra

Andrej Kaboš, náměstek ministra zahr. obchodu E. Löbl, O. Valásek, J. Bečko, Imrich Karvaš, státní tajemník na ministerstvu národní obrany Ján Lichner, pověřenec vnitra Daniel Okáli, J. Ševčík či O. Langer. Srov. KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Brno: Barister&Principal, 2008, s. 249. ISBN 978-80-87029-31-2.

137 Dohromady tedy Andrej Kaboš strávil ve vězení 9 let a 16 dní.

138 Tato podmínka nebyla v rámci amnestie z roku 1960 ničím neobvyklým, byla explicitně uvedena v rozhodnutí prezidenta republiky. Srov. Rozhodnutí č. 54/1960 Sb. Prezidenta republiky a vlády československé o amnestii ze dne 9. května 1960, část I, článek I.

139 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 36, a. j. 899, Zpráva gen. prokurátora a předsedy Nej. soudu o prošetření trestní věci Ing. Andreje Kaboše z roku 1962, s. 15.

140 Jak rostou stavbě vousy. In *Rudé právo*, 4. 6. 1986, roč. 66 – 67, č. 129.

141 DOBIŠ, Alojz. *Stavby ČSSR 1981–1985*. Bratislava: Alfa, 1986, s. 33.

142 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 18, a. j. 358, Dopisy a posudky, Dopis E. Poláka 25. 9. 1956, s. 4.

143 V části obce Vykmanov. Dodnes v Ostrově nad Ohří existuje věznice „Ostrov“.

vnitru podporoval činnost trockisty Jiřího Wehleho. Snížení o 3 roky je navrhováno proto, že zneužíval funkce krajského tajemníka k provádění trestné činnosti jen krátkou dobu“.¹⁴⁴

Zpočátku věznění byl velmi kladně hodnocen velitelem ostrovské věznice: „chování dobré, kázeňsky nebyl trestán, povahy samotářské, uzavřené, dobré zdraví, ve volném čase pracuje brigádnicky ve vězeňské knihovně“.¹⁴⁵ Dobrý posudek mu však narušila roku 1955 jeho účast na vězeňské vzpouře,¹⁴⁶ kvůli které mu v následujících letech byly zamítnuty všechny žádosti o podmínečné propuštění a přezkoumání trestu. Stejně jako v Kabošově případě, i u Ervína Poláka příbuzní doufali, že období postupné destalinizace po XX. sjezdu KSSS urychlí revizi jeho procesu. Ovšem ani u Poláka nepomohli žádosti jeho samotného, jeho sestry ani manželky. Sám o přezkoumání procesu zažádal v květnu 1956 a uvedl: „touto žádostí obracím se na Ú.V. KSČ proto, že jsem byl souzen na základě zcela nepravdivého vyšetřovacího materiálu, předloženého soudem bezpečnostními orgány a proto, že v důsledku toho byla i strana o mém případě klamně informována“.¹⁴⁷ Několik týdnů po něm zaslala žádost také jeho sestra MUDr. Alžběta Pálová,¹⁴⁸ kterou adresovala členovi rehabilitační komise Květoslavu Innemanovi: „můj bratr před odchodem do Bratislavy se několikrát zmínil, že o jeho zařazení bude rozhodovat s. Široký a s. Gottwald. [...] na základě podrobných znalostí jeho povahy, jeho oddanosti straně a dělnické třídě a jeho stranické činnosti pokládám za vyloučeno, že by se můj bratr dopustil trestního činu poškozujícího stranu, nemluvě o tom, že by se mohl spojit s nepřáteli socialismu“. Ani Polák, ani jeho sestra však nedostali na svou žádost odpověď. Po poslední návštěvě manžela ve vězení se proto Růžena Poláková rozhodla, že zkusí poslat žádost ještě předsedovi vlády Viliamu Širokému: „jelikož soud mého muže byl tajný, není mi dodnes známo, z čeho byl obviněn a za co byl od-

144 Ostatním byly tresty sníženy více: Marie Švermová z doživotí na 10 let, Hanuš Lomský a Vítězslav Fuchs z 15 na 10 let, Mikuláš Landa z 20 let na 15 let, Bedřich Hájek z 20 na 15 let a u Jarmily Taussigové z 25 na 20 let. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise II, sv. 7, a. j. 134.

145 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, Sv. 18, a. j. 358, Dopisy a posudky, Vězeňský posudek.

146 Vzpouře měla být započata neuposlechnutím rozkazu náčelníka NPT (Nápravně pracovního tábora) a následnými provokacemi ze strany vězňů. Aby byli vězni zpacifikováni, museli dozorcí užít fyzické síly ke zklidnění situace. Vězni i tak zpívali za účelem provokace dozorců státní hymnu a házeli na ně kameny. Na všechny účastníky „vzpouře“ bylo podáno trestní oznámení. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 18, a. j. 361, Zpráva komise ÚV KSČ 1962–1963 o přešetření případu Ervína Poláka.

147 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I. Sv. 18, a. j. 358, Dopisy a posudky, f. 2.

148 Ervín Polák měl ještě jednu sestru Ernu, provdanou Rosingerovou, která později žila v Budapešti. Její syn se připojil do Izraelské armády.

souzen. O jeho odsouzení jsem se dozvěděla pouze z tisku a teprve později z jeho dopisu. Zním však svého muže velmi dobře a jsme plně přesvědčena, že byl a je i nyní plně oddán věci socialismu, který nikdy nezdil. V poslední době se zjistilo, že při souzení osob zajištěných v letech 1951–1952 došlo v některých případech k porušení socialistické zákonnosti a tyto osoby byly rehabilitovány a z vazby propuštěny. Byla jsem přesvědčena, že i případ mého muže bude prošetřen“.

I přes všechny tyto snahy se nikomu z nich nedostalo odpovědi. V prosinci 1956 se proto Růžena Poláková rozhodla, že dojde osobně na ÚV KSČ s tím, že „slyšela o nějaké komisi, která se má zabývat případy odsouzených a tato komise prý má snad již končit svou činnost, proto prý přišla, jestli bude případ jejího muže také v této komisi projednáván“.¹⁴⁹ Ani přes tento pokus Polákovy manželky nebyl v tuto chvíli jeho případ revidován. K přezkoumání došlo až v roce 1958, kdy se Polákovým případem začala zabývat Generální prokuratura. Ta ustanovila komisi, která řešila, zda má nárok na podmíněčné propuštění z vězení.¹⁵⁰ Polák sice splnil podmínku o uplynutí poloviny trestu, ale kvůli své účasti na vězeňské vzpouře v roce 1955 možnost podmíněčného propuštění ztratil.¹⁵¹

Nakonec se tedy propuštění dočkal, stejně jako A. Kaboš, až na základě vyhlášení amnestie prezidenta republiky v roce 1960. Po propuštění z vězení se navrátí ke své původní profesi a získal práci jako sazeč v Polygrafických závodech v Bratislavě. V roce 1962 pak požádal o dodatečnou rehabilitaci svého procesu přímo Antonína Novotného. V roce 1963 se nejen jeho osobou, ale všemi odsouzenými v procesu „Švermová a spol.“ začala zabývat tzv. Kolderova komise. Ta došla k závěru, že všichni byli odsouzeni na základě nezákonných postupů. V dubnu 1963 mu byla na sekretariátu ÚV KSS v Bratislavě navracena stranická legitimace.¹⁵²

V červnu 1963 se v rámci rehabilitace konalo hlavní líčení před Nejvyšším soudem. Všichni obžalovaní zde odmítli obžalobu v plném znění, odmítli, že by byli členy „protistátního spikleneckého centra“ a také jeho existenci, poukázali na vykonstruování celého procesu a na nezákonné vyšetřovací metody – zejména na nátlak psychický. Všichni řekli, že nebyli do funkcí vedoucích tajemníků KV jmenováni R. Slánským, jak popisovala dřívější obžaloba, ale byli do těchto

149 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, Komise I., sv. 18, a. j. 358, Dopisy a posudky, s. 24.

150 NA Praha, f. 1261/0/2, sv. 201, a. j. 275, Výsledek přezkoumání případů Ervína Poláka a Mikuláše Landy z hlediska podmíněčného propuštění, s. 4.

151 Potvrzením tohoto rozhodnutí bylo usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 13. ledna 1959. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, Komise II., sv. 7, a. j. 134

152 Později bylo členství v KSČ navraceno také jeho manželce. Srov. NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise III, sv. 3, a. j. 67, Informace o pohovorech se soudruhy, kterým byly odevzdány stranické legitimace v souvislosti s jejich rehabilitací, s. 8.

funkcí jmenování předsednictvem ÚV KSČ. Nakonec byli na základě nového rozsudku zproštěni obžaloby.¹⁵³

Mezi lety 1963–1969 vykonával Polák pozici ředitele Československé tiskové kanceláře v Bratislavě. Ve volbách v roce 1964 byl zvolen poslancem Slovenské národní rady.¹⁵⁴ Zřejmě byl od poloviny roku 1968 součástí širší skupiny osob okolo tzv. Pillerovy komise, která jí měla napomáhat shromažďovat informace k dokončení soudní rehabilitace politických procesů 50. let.¹⁵⁵ Funkci poslance SNR musel opustit v rámci tzv. normalizačního procesu v roce 1969. Není jasné, zda byl donucen se této funkce sám vzdát nebo jestli jí byl zbaven tehdejšími režimem.¹⁵⁶ Poté mu ještě na chvíli bylo umožněno nastoupit do funkce prvního náměstka ústředního ředitele ČTK v Praze. V té však skončil v roce následujícím (1970) a pak již veřejně nepůsobil. Zemřel 27. ledna 1986 ve věku nedožitých osmdesáti let.

Závěrem

Stranické čistky v KV KSS Bratislava na počátku 50. let 20. století nebyly ničím výjimečným. Obdobné případy se objevovaly v celém Československu. Překvapivá je však patrně velmi nízká míra odezvy v předsednictvu krajského výboru, zejména v porovnání s českým prostředím. Ani jeden z „případů“ nevyvolal rozsáhlou diskuzi mezi členy KV – u organizačního tajemníka Emila Wetzlera to nemusí být až tak překvapivé, nešlo o vysoce postaveného funkcionáře, ale

153 NA Praha, f. ÚV KSČ 1945–1989, komise I, sv. 17, a. j. 313, M. Švermová a spol., s. 1.

154 VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, díl I*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, s. 231. ISBN 80-86621-03-0; Další informace online: <https://www.psp.cz/eknih/1964snr/stenprot/001schuz/s001001.html> [cit. 2020-02-22]

155 Tzv. Pillerova komise byla ustanovena v dubnu roku 1968. Její tajemník Karel Kaplan si měl vybrat skupinu cca 40–50 odborníků (historiků, sociologů, politologů a ekonomů), přičemž každý z nich měl shromažďovat informace o vybraném soudním procesu. Závěry této komise byly shrnuty v souhrnné zprávě z února 1969, kterou sepsalo několik stranických historiků a jejímž spoluautorem měl být právě Ervín Polák. Schválena však musela být hlavními členy Pillerovy komise, kteří první verzi odmítli s tím, že vyznívala až moc kriticky vůči vedení KSČ a sovětským poradcům. Musela být tedy přepracována a až poté předložena vedoucímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi. Ten ji přijal, ale nikdo z členů komise o jejím obsahu nesměl mluvit ani ji nikde publikovat, než bude schválena u soudu. Vzhledem ke změně poměrů na politické scéně v dubnu roku 1969, kdy se stal vedoucím tajemníkem ÚV KSČ Gustav Husák, však zpráva přijata nebyla. Srov. VEBER, Václav. *O rehabilitacích a o tom, co s nimi souvisí. Securitas Imperii*. Praha 2010, sv. 16/1, s. 22, 25. ISSN 1804-1612.

156 Toto rozhodnutí bylo zpětně zrušeno až na základě výsledků Komise Předsednictva Slovenskej národnej rady na posúdenie pôsobenia Slovenskej národnej rady a jej orgánov v rokoch 1968–1970. Srov. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=1484> [cit. 2020-02-20]

u případů Kaboše a Poláka je otázkou, zda přeci jen situace okolo jejich odvolání a pozdějšího zatčení nerezonovala mezi funkcionáři víc, než se z archivních písemností zdá. Je možné, že se rozhovory nezanesly do zápisů ze schůzí, anebo se vše rozebíralo mimo půdu stranického orgánu.

Oba vedoucí funkcionáři, jak Kaboš, tak Polák byli velmi aktivními při nabádání k „vyšší bdělosti“ a časté kritice práce. Ani jeden z nich přitom netušil, že se následně „represe“ dotknou jejich osoby. Ovšem to, že se původně kritizující funkcionář následně stal primárním „terčem“ následné kritiky a hlavní obviněnou osobou, nebylo ničím neobvyklým. V této době se to na krajské úrovni uvnitř KSČ a KSS stávalo velmi často.¹⁵⁷

Z badatelského hlediska se ukázalo důležitým shromáždit také informace o obou vedoucích tajemnicích z období před a po jejich obvinění. Někdy totiž k obvinění stačilo jen velmi málo. U Andreje Kaboše sehrálo klíčovou roli jeho zatčení v odboji v době trvání Slovenského štátu. Obviňování funkcionářů z „kolaborace“ s nacistickým režimem bylo poměrně častou praxí v období vnitrostranických čistek. Zbylá obvinění většinou vznikala až následně. Oproti tomu Ervín Polák, který do Bratislavy ani odejít nechtěl, doplatil na to, že se osobně znal s Otto Šlingem, který ho zmínil při výslechu.

Do tzv. procesu s krajskými tajemníky byl zařazen proto, že se to komunistickému režimu „hodilo“. Mohlo být poukázáno na jeho spojení se Šlingem, podobně jako u ostatních vedoucích funkcionářů. Polák byl obviňován také ze špatné politiky, kterou měl vést ze své pozice vedoucího tajemníka KV KSS a byly mu vytýkány některé krajské problémy, které ani nemohl za dobu svého působení na krajském výboru stihnout řešit, jelikož vedoucím tajemníkem byl pouhých pět měsíců. U Ervína Poláka svou roli sehrál také fakt, že byl za druhé světové války v londýnském exilu, a ne v moskevském. Oba také při obvinění doplatili na to, že byli židovského původu.¹⁵⁸

Neúspěšné snahy obou komunistů o revizi jejich případu ve druhé polovině 50. let potvrzují především fakt, že fungování tzv. Barákovy komise nepřineslo očekávané výsledky. Na základě výsledků jejího šetření v roce 1957 bylo propuštěno jen několik desítek osob. V procesu „Marie Švermová a spol.“ došlo k podmíněčnému propuštění právě u Marie Švermové a dvou dalších spoluob-

157 LÓŽI, ref. 11, s. 234.

158 Stranické čistky a následné politické procesy v 50. letech byly často zacílené také proti funkcionářům židovského vyznání. Situace pramenila ze vztahu Sovětského svazu k Izraeli, který se na přelomu 40. a 50. let výrazně proměnil. Vrchol tohoto vývoje v Československu lze spatřovat v procesu s Rudolfem Slánským. Srov. HABERMANN, Tomáš. Souzen bude sionismus. Procesy se Šimonem Ornestem a spol. a s Mordechajem Orenem. In *Paměť a dějiny*, 2017, roč. XI, č. 4, s. 42 – 57. ISSN 1802-8241.

viněných. Celkově byl ale proces shledán jako zákonný.¹⁵⁹ Kaboš i Polák byli oba propuštěni až na základě amnestie prezidenta republiky v roce 1960 a zadržování se jim dostalo až při práci tzv. Kolderovy komise (1962–1963), která ve svém šetření uznala, že procesy 50. let byly vykonstruované.

U procesu s krajskými tajemníky vyvstává otázka, zda zde také existovalo nějaké předem stanovené schéma, jako u některých jiných politických procesů, podle kterého sem byli krajsští tajemníci přiřazeni. Zda např. ústřední vedení KSČ stanovilo, že bude v procesu 4–5 krajských tajemníků a konkrétní vyhledávání osob už bylo ponecháno na vyšetřovateli. Tato varianta se zdá jako vysoce pravděpodobná s tím, že při hledání tajemníků „zapadajících“ do nastavených kritérií bylo především určující jejich napojení a dřívější kontakty s Otto Šlingem a jejich životopis. I u ostatních lokálních stranických čistek to vypadá, že v rozhodovacím procesu (tedy zda bude daná osoba vyšetřována a odsouzena) hrálo důležitější roli to, jaké „skvrny“ se daly nalézt v minulosti, jakého byla daná osoba vyznání, kde působila za války atp., než její reálný výkon v krajské či okresní politice.

ANDREJ KABOŠ UND ERVÍN POLÁK.
ENTLASSENE GENERALSEKRETÄRE DES REGIONALKOMITEES
DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI DER SLOWAKEI IN BRATISLAVA
IM RAHMEN DER SUCHE NACH „INNEREN VERRÄTERN“ ANFANG
DER 1950ER JAHRE

MONIKA K A B E Š O V Á

Die Studie befasst sich mit dem Thema der politischen Säuberung auf lokaler Ebene in den frühen 1950er Jahren. Sie konzentriert sich auf die Situation im Regionalkomitee der Kommunistischen Partei der Slowakei in Bratislava und ihren Zusammenhang mit der Kampagne „Suche nach inneren Feinden“ innerhalb der Kommunistischen Partei in Tschechien. Diese Kampagne begann bereits 1949 in den Regionen von Karlsbad und Olomouc. Es folgten umfangreiche Säuberungen in den Bezirks- und Regionalkomitees. Das Regionalkomitee der Kommunistischen Partei in Bratislava war keine Ausnahme. In der ersten Säuberungswelle verloren der Regionalsekretär Andrej Kaboš und sein Nachfolger Ervín Polák ihre Positionen. Die Studie beschreibt nicht nur die Situation im Zusammenhang mit der Entlassung dieser beiden Sekretäre, sondern auch ihr früheres Leben, ihre beruflichen und politischen Karrieren sowie ihr späteres Schicksal nach

159 TOMEK, ref. 132, s. 96.

ihrer Verhaftung, Inhaftierung und Freilassung. Die Ergebnisse der Untersuchungen des regionalen Parteiorgans in der Slowakei ermöglichen einen Vergleich mit dem tschechischen Umfeld, der zeigt, dass auf den Tagungen des Vorsitzes des Regionalkomitees der Kommunistischen Partei der Slowakei in Bratislava keine ausführliche Diskussion der Fälle stattgefunden hat, ihr Verlauf jedoch ansonsten sehr ähnlich war.

Mgr. Monika Kabešová
Interní doktorandka a Správkyň Lesákovy knihovny
Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
Česká republika
e-mail: m.kabesova@gmail.com